



Klaipėdos
valstybinė
kolegija

KAS YRA TVARUMAS?

Dr. Viktoras Liorančas (Klaipėdos valstybinė kolegija)

2025 m.



Įvadas

- Mūsų amžiui būdingi globalizacijos procesai, susiję su klimato kaita, pramonės ir technikos išsivystymo lygiu, visuomenės ekonominių ir socialinių poreikių augimu.
- Tie procesai savo ruožtu daro neigiamą poveikį aplinkai.
- Vis daugiau tyrimų kelia klausimą dėl ilgalaikio dabartinių gamybos ir vartojimo tendencijų tvarumo.
- Sustabdyti globalizacijos įtakos aplinkai ir visuomenei **nejmanoma**, tačiau ją gerokai sumažinti galima ir būtina.

„Darnus“ sąvoka

- Darnusis vystymasis – ekonomikoje, sociologijoje, aplinkotyroje, politologijoje vartojama sąvoka, apimanti visumą metodų, kuriais siekiama užtikrinti vystymąsi, tenkinantį žmonių gerovę dabartyje nesumažinant žmonių gerovės galimybių ateityje. (Anksčiau vartotos sąvokos - tvarioji plėtra, subalansuotas vystymasis).

„Tvarus“ sąvoka I

- Tvarumo sąvoka pirmą kartą pavartota 1987 m. JTO ataskaitoje „Mūsų bendra ateitis“, kurioje išskirtas tvaraus vystymosi strategijos siekis – harmonijos palaikymas tarp žmonių, gamtos bei visuomenės tarpusavio santykių.
- Tvarumas apibrėžiamas kaip daugialypis įsipareigojimas pasiekti geresnę visų žmonių gyvenimo kokybę.
- **Ekonominis vystymasis, socialinė plėtra ir aplinkos apsauga** yra tarpusavyje susiję bei vienas kitą papildantys tvaraus vystymosi komponentai.

„Tvarus“ sąvoka II

- Oxfordo anglų kalbos žodynas žodį „tvarus“ apibrėžia taip: „pajėgus būti tam tikro dydžio arba lygio“ (angl. “able to be maintained at a certain rate or level”).
- Taigi, kalbant apie „tvarumą“ naudojamas šis klasikinis žodžio apibrėžimas, kuris reiškia galimybę būti išlaikytam tam tikro dydžio arba lygio.
- Šis apibrėžimas turi būti atsietas nuo bet kokių ideologinių, politinių, socialinių, aplinkosauginių ar bet kokių kitų klausimų.
- Tai nereiškia, kad išvardinti klausimai nėra svarbūs. Tačiau bendram supratimui padėtų, jeigu atribotume „tvarumą“ nuo kitų terminų, tokių kaip „draugiškas aplinkai“, „prisidedantis prie klimato kaitos“, „sukuriantis geriausią vertę gamintojams“, „sveikas“, „ekologiškas“ ir kt.
- Kitaip sakant, jeigu yra galvojančių, kad aplinkos apsauga yra pats svarbiausias veiksnys, tai taip galvojantis ir turėtų tai sakyti, o ne naudoti žodį „tvarumas“.



Klaipėdos
valstybinė
kolegija

Tvarumas – ekonomikos klausimas

- Nors iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad pramonės sistemos ir jų tvarumas yra žemės ūkio, biologijos ar kitų sričių problemos, tačiau tai yra ekonomikos ir ekonomikos augimo klausimas.
- Jeigu ūkininkas užsiima komercine veikla, t. y. parduoda užaugintas gėrybes ar gyvulius, o ūkininkavimas nebėra tik prasimaitinimo šaltinis, jis nebėra tik ūkininkas, jis yra ir verslininkas.
- Todėl tvarumas tampa ekonomikos ir konkurencingumo problema.

Ekologinis tvarumas

- Ekologiškas ūkininkavimas yra įmanomas – tačiau tik nedideliu mastu.
- Skatinant tik ekologišką produkciją derlingumas vis labiau svyruotų, nes nenaudojami jokie pesticidai, herbicidai ar kiti cheminiai junginiai, o tai reiškia, kad maistinės kultūros tampa mažiau atsparios ligoms, orų pokyčiams, vandens kiekio ir kokybės svyravimams.
- Tai papildomai reikalautų natūralių trąšų, o jos yra šiltnamio efektą sukeliančių dujų šaltinis, kadangi žalingiausios dujos – metanas – yra pagaminamas būtent galvijų.
- Visai neaišku, kodėl kalbama apie ekologinę žemdirbystę, kai ekologiniai ūkiai reiškia mažesnę derlingumą, didesnius reikalavimus žemei, o pagaminta produkcija yra dažniausiai brangesnė.
- Tik didindami maisto gamybos kiekį, padarydami maistą pigesniu ir užsitikrindami galimybes jo pasigaminti ateityje, mes iš tiesų galėtume judėti tvarios maisto gamybos link.
- Taigi, intensyvi žemdirbystė, tiksliau, tokia žemdirbystė, kuri susitelkia į maisto gamybą veikiant rinkos sąlygomis, yra pagrindinis veiksnys, vedantis prie maisto tvarumo užtikrinimo.

„Tvarus vartojimas“

- Tik gamyba gali būti tvari.
- „Tvarus vartojimas“ yra beprasmis ir miglotas terminas.
- Dar daugiau, ką reiškia ir ką turėtų reikšti „tvari mityba“?
- Kaip valdžios institucijos nusprendžia, kas tai yra, jei skirtingi individai turi skirtingus poreikius, įpročius ir prioritetus?
- Vartotojų pasirinkimo varžymas, ribojimas ar bet koks kitas įsikišimas, atliekamas valdžios institucijų, nėra pagrįstas kokiais nors objektyviais įrodymais, o veikiau tik vedamas ideologinių įsitikinimų ir idėjų, kad tam tikri mitybos pasirinkimai yra blogesni nei kiti.
- Mitybos pasirinkimas turėtų būtų paties individo sprendimas, atsižvelgiant į žmogaus prioritetus ir galimybes. Tai netrukdo iniciatyvoms, susijusioms su tvaraus maisto ženkliniu ir reklama prekybos centruose, toliau egzistuoti.



Klaipėdos
valstybinė
kolegija

Žaliasis smegenų plovimas (angl. *greenwashing*)

- Kai įmonės ar organizacijos pateikia klaidinančią informaciją, kad atrodytų ekologiškos ar tvarios, nors iš tikrųjų jų veikla tokia nėra.

Žaliojo smegenų plovimo formos

- Netikri ekologiniai sertifikatai ar ženklai.
- Vartotojų klaidinimas reklamoje („ekologiška“, „žalia“, be įrodymų).
- Dėmesio nukreipimas į smulkmenas (pvz., „perdirbama pakuotė“, bet teršiama gamyba).
- Neaiškūs, dviprasmiški teiginiai.

Pavyzdžiai ir pasekmės

Pavyzdžiai:

Naftos kompanijos, reklamuojančios „žalius“ projektus, bet didinančios CO₂ emisijas.

Drabužių gamintojai, pabrėžiantys „eko liniją“, bet gaminantys greitą madą.

Pasekmės:

Vartotojų pasitikėjimo praradimas.

Tikros tvarumo iniciatyvos diskredituojamos.

Galimos teisinės sankcijos.

Kaip atpažinti ir išvengti?

- Tikrinkite faktus ir sertifikatus (pvz., EU Ecolabel, Fair Trade).
- Ieškokite skaidrios informacijos apie visą gamybos grandinę.
- Remkite įmones, kurios viešina duomenis ir matuojamus rezultatus.

Apibendrinimas

- Vienas iš esminių aspektų dabartinės situacijos gerinimui yra aktyvus visuomenės švietimas, bei skatinimas domėtis ir prisidėti prie tvaraus vartojimo.
- Gamybinės įmonės privalo rūpintis tvaria gamyba, diegdamos tvarios gamybos technologijas ir taip pat prisidėti prie visuomeninio švietimo.
- Žinoma, prie situacijos gerinimo privalo prisidėti ir valstybinės institucijos tiek savivaldybių, tiek nacionaliniu lygmeniu. Reikia teikti įvairius projektus, stengtis gauti ES paramą, kuri padėtų juos įgyvendinti, kadangi be paramos Lietuva nėra pajėgi aktyviai plėstis tvaraus vartojimo ir gamybos srityje. Taip pat galima ieškoti ir privačių investuotojų, kurie sutiktų investuoti į projektus, tačiau norint to pasiekti pirmiausia reikia sukurti vertę, kad investuojanti įmonė ar asmenys pamatytų apčiuopiamą naudą.